

EVOLUCIO HISTORICA DE LA URBANITZACIO DE VIC

La ciutat medieval

És fàcil entreveure l'aspecte fortificat que presentaria la ciutat de Vic quan a darreries del segle XIV, s'enllestí la reedificació del cinyell de muralla que reclogué els carrers, places, albergs i edificis públics compresos dintre el traçat actual de les rambles.

L'alta llenca de mur conservada a la rambla de Montcada dóna la visió externa d'aquest cercle de pedra que circuïa la ciutat, rematat en merlets, amb un corredor interior que el separava de les cases, trencat per l'exporgència de les torres circulars dreçades sobre el vall o rec que en feia tot el circuit, damunt del qual s'abaixaven els ponts llevadissos quan s'obrien els pocs portals que donaven ingrés a la ciutat. El portal de Gurb al cap de l'actual carrer de les Neus que s'abocava al camí de Gurb; el portal de Manlleu al cap del carrer Estret d'on arrencava el camí ral de Manlleu; el portal de Santa Eulàlia, del qual s'havia conservat fins a nostres dies una de les torres poligonals, dita torre dels Tudons, a l'extrem del carrer de Dues Soles; el portal del Pont, antigament anomenat de Queralt, que sobrevola la riera en direcció a l'actual carrer de Sant Francesc; el portal de Malloles al cap del vell carrer de la Ramada davant de l'Hospital, del qual sortí bona part d'una de les torres d'entrada reconstruïda modernament. En època més tardana s'obrí el Portalet de Montcada, també dit de les Veces, del qual es conserva una de les torres, refeta en temps barroc amb una capelleta a sobre; i finalment el portal d'en Teixidor o de la Mercè per trobar-se al costat d'aquesta església desaparescuda en 1936 i que ve a recaure en l'estrem del carrer que encamina al Parc Balmes.

L'interior de la ciutat es migpartia en dues jurisdiccions per una línia divisòria que arrencava del Pont de Queralt, pujava per un call desaparegut que sortia directament a la plaça de Malla i pel tros superior del carrer de Vergós entrava a la plaça de la Codina i trencava pel carrer de Corretgers, entrant per la plaça Nova i pel carrer de la Ciutat comprnent la part de llevant de les voltes del Mercadal, per a sortir pel carrer Estret. Tota la part de ciutat a mà dreta d'aquest recorregut formava la Partida Alta o Sobirana, també anomenada de Montcada, mentre l'altra meitat constituïa la Partida Jussana, en principi de sobirania episcopal i, des de 1315, de domini reial. Cada Partida tenia el seu consell municipal propi, fins al 1450 que la ciutat es redimí de la senyoria feudal dels Montcada i es passà al rei, i el Consell s'unificà definitivament, després d'una sèrie interminable de lluites i bandositats que sempre avivaren les discòrdies entre els ciutadans.

La topografia urbana compresa dintre aquest recinte amurallat no s'ha modificat substancialment. Respon al de la mateixa formació de la ciutat que reprengué vida quan es realitzà la repoblació de l'any 875.

L'antiga ciutat, destruïda en les revoltes de l'any 822 i abandonada a les ruïnes amb el despoblament del país, sota la pressió de les incursions dels àrabs, encara era calcada sobre el primitiu terreny aborígen dels temps del ausetans, però com a resultat de la colonització romana que hi edificà el Temple en la part alta. S'estenia en els pendissos que, per la part de llevant i de migdia, es prolongaven fins al riu, a l'altra banda del qual hi hagué la necròpolis, com han evidenciat els sepulcres explorats en el solar de la indústria Colomer Munmany.

En el moment de la repoblació hi hagué un desplaçament motivat per l'erecció de la Seu a la part baixa de migdia, prompte envoltada de construccions que formaren el raval o *VICUS*, que donarà el nom definitiu de Vic, amb tendència a estendre's al llarg del camí ramader que formà el carrer de la Ramada. En la part alta s'aprofitaren els murs sòlids del Temple Romà, de senyoriu comtal, com a torre de defensa que, a la llarga, serà un altre centre de poblament en competència d'increment amb el de la part baixa. Ambdós amb la tendència natural de créixer en direcció a l'esplanada del Mercadal amb els carrers que s'hi enfilaren des del llarg del primer raval i amb els que, bifurcant-se entorn del castell de Montcada, convergiren cap a les construccions que també aviat enrondaren el Mercadal per a formar-hi la plaça.

El poblament del conjunt urbà de Vic es realitzà en el decurs dels segles X i XI per assolir la seva plenitud durant el segle XII, època en la que prengué la forma definitiva dels entrecreuaments de carrers dintre un enclòs fortificat per les mateixes construccions dels edificis que delimitaren la perifèria i amb els mateixos portals d'ingrés que perseveraren en refer totalment la muralla a finals del segle XIV. Les úniques modificacions urbanes són les que es realitzaren en les zones internes properes a les muralles amb la desaparició dels corredors, quan aquelles es desafectaren des de finals del segle XVII, i també la zona entorn la Catedral i a la part vella que recau a la plaça de Malla, on han desaparegut multitud de calls i carrerons a cavall de les dues jurisdiccions migevals, enmig de les quals estava situat el barri jueu amb la seva sinagoga construïda en 1277.

L'estructura de les cases constava, en general, d'una planta baixa que servia d'obrador als artesans o per tenir-hi estris del camp i fins bestiar en conjuminació amb petits horts als darreres; d'un pis per habitatge de la família i d'una golfa oberta amb porxos al carrer. En principi abundaren els pòrtics que han sobreviscut a la plaça del Mercadal i que ajudaven a donar major amplitud a la calçada dels carrerons estrets i servien de soplug. Les façanes s'obrien a la llum amb petites finestres mig partides per una columneta, com tantes s'en veuen encara de conservades, les quals adquiriren majors dimensions en els finestrals del segle XIV. Els porxos es resolien en les cases de major to amb una enfilada d'arcuacions, modalitat arquitectònica que perdurà en les construccions de temps posteriors fins als nostres dies. Altres cases més modestes avençaven les façanes amb voladissos sobre el carrer mitjançant entaulaments de bigues, a manera de barbacanes i tribunes que anaren desapareixent en temps posteriors.

Els edificis públics es reduïen a la primitiva catedral consagrada en 1038 formada pel complex de construccions eclesiàstiques entorn d'un

claustre romànic sobre el qual s'edificaven les andanades de les galeries gòtiques durant el segle XIV. Davant de la Seu s'alçava, des de 1180, l'església de la Rodona, de graciosa construcció circular a cúpula surmontada de campanar i, al costat, s'estenien els fossars de Santa Maria i el de Sant Pere. A la plaça Vella s'aixecava la mole del castell de Montcada a finals del segle XI aprofitant les parets del Temple Romà, al costat d'una església dedicada a Sant Sadurní que ja es troba mencionada al segle X. Més tard, en 1383, es començà l'església de la Mercè i, per les mateixes dates, s'iniciava a la plaça Nova la primera casa del Consell.

Segons el fogatge de 1366, la ciutat constaria de 633 albergs o famílies, corresponents 422 a la partida reial i 211 a la de Montcada, sense comptar els d'eclesiàstics ni els dels jueus que vivien en el seu call entorn de l'Aljama. Donaria com a resultat una població d'uns 3.165 habitants, molt disminuïda amb els estralls causats per la pesta negra des de 1348 i amb tendència a baixar, puix que en 1405 es redueix a 2.240 habitants distribuïts en 336 albergs a la partida reial i 113 a la de Montcada. La petita puja, des de 1418, amb 529 focs i 2.645 habitants que assoleix en 1457 el nombre de 636 albergs, que representen 3.180 habitants, torna a decaure ràpidament amb les guerres dels remenses i les pestes, després de les quals, en 1476, la ciutat s'ha encogit a 1.875 habitants que ocupaven només 250 albergs a la partida reial i 125 a la de Montcada. Tal estat de depauperació motivà els afranquiments de drets a la gent que vingués a poblar-se, tal com s'havia fet en 1388 per decret del rei Joan I per aturar la davallada que començà des de temps abans. De fet s'arribà a una població estable oscil·lant entre 2.500 habitants que perdurà durant tot el segle XVI i que no entrà a les vies d'augment fins al segle següent.

Els ravals

Fora el recinte de les muralles, entorn del qual creixien albes i pollanques que feien companyia a les creus de terme erigides a l'exterior dels portals, sobreixien des d'aquests els camins de comunicació originadors dels primers ravals. Un dels més primitius es formà enfora del portal de Santa Eulàlia, en direcció al pont del Gurri, entorn d'una capella ja mencionada l'any 911 que era dedicada a la santa emeritense en l'indret rera l'actual convent de Santa Teresa per on abans passava l'antic camí públic des del pont de Queralt, a través de les Clotes, aleshores molt habitades entre hortes, calcineres i adoberies; el barri constava en 1425 de 65 famílies i eren molts els albergs i solars de cases abandonats o en runes.

A l'altra part del pont de Queralt, ja esmentat des del segle XI, cresqué un raval, actualment representat pel carrer de Sant Francesc, així denominats des que, vers 1250, s'establí un convent de Framenors en les encara avui conegudes hortes de Sant Domènec. Ultra aquesta construcció notable que arraïmà un nombre crescut de vivendes, tingué, des de començos del segle XIII, l'hospital de pelegrins amb una església dedicada a Sant Bartomeu en 1226.

El raval que originà el carrer de Sant Pere es desenrotllà entorn dels molins propers a l'horta dita de Letrans, on al cap d'ella s'establiren en

1254 els primitius Mercedaris que hi tingueren església fins a 1365, enderrocada amb motiu dels nous amplis espais creats davant la línia de fortificació de les muralles. Tocant al carrer i al cap de l'hort actual dels Trinitaris, s'erigí en 1306 el monestir de monjes de Santa Marguerida i a l'altra banda del carrer s'establí l'Hospital de Ramon de Terrades en 1348. La veritable expansió del carrer s'esdevingué quan, en canviar el traçat del camí de Barcelona que es feu passar per aquest indret, des del 1327, s'estava construint l'actual pont del Remei, amb un oratori a l'altre cap dedicat a la Santa Creu, on des de principis del segle es venerà la imatge de la Verge del Remei.

Davant del portal de Malloles a l'entrada del carrer de la Ramada, s'estengué el raval de Sant Joan l'extrem del qual es lligava amb el de Sant Pere mitjançant un carrer dit d'Amposta on s'alçà una torre de defensa.

Menys importants foren els ravals crescuts al llarg dels camins que sortiren en direcció a Gurb i a Manlleu.

En aquests ravals vivien les famílies pageses que conreuaven els camps i les vinyes del terme de la ciutat, entre alguns artesans de mà d'obra grossa, bracers i comparets, mentre els hortolans s'escampaven pels ravals del cantó de migdia prop la riera i els pellaires aprofitaven la sortida d'aquesta en direcció al Prat de Galliners.

Mancaven absolutament els edificis enfront de les muralles i no existien les rambles, puix el solar ampli que s'hi estenia al davant era una superfície rocosa i sinuosa com a resultat dels alts i baixos del terreny. Les cases que hi havien començat d'aparèixer, pel cantó més pla de migdia vers ponent, foren derrocades en 1365 per ésser-hi massa veïnes i témer que els enemics les aprofitessin per assaltar la ciutat en cas de guerra, com era la que aleshores amenaçava i que motivà la construcció de les noves muralles. Sols s'estenien els edificis de pellaires i calciners en les Clotes vers el Prat de Galliners, i els molins i hortes cap al Prat de la Riera, que era un simple pendís amb herbei vora el riu, sense murs de contenció, on la ciutat cuidava no faltessin salzes, albes i pollancre amb una resclosa que embassava l'aigua pel pou del gel. El terreny que ara ocupa el Parc Balmes era molt alterós prop la muralla que hi penetrà quan, en 1370, s'hi edificà la torre de l'Ardiaca; després davallava fins al molí d'en Prat per un pont escamarlat sobre el rec que obria el camí cap a la riera.

El progrés evolutiu

La ciutat trigà molt a desenrotllar-se més enllà dels límits que s'acaba de descriure. Semblava que la unificació municipal de les dues jurisdiccions en un sol Consell, assolida en 1450, seria la causa d'una època més pròspera, iniciada a principis d'aquest segle amb la renovació del creuer en la Catedral romànica. Així ho feia esperar l'esforç comú en conduir a la ciutat les primeres aigües des de les fonts de Caulelles i del Güell que arribaren el 1447 en una font monumental erigida al mig del Mercadal, dita la Mare de les Fonts perquè l'aigua es distribuïa a d'altres emplaçades a les places Nova, Vella, Santa Maria i carrer de la Riera. S'havia entrat

en possessió del castell de Montcada, al costat del qual es començava en 1455 una capella dedicada a la Verge de la Pietat ran les parets de la vella església de Sant Sadurní.

Ja es renovaven alguns albergs, quan esclatà la guerra dels Remences que deixà la ciutat abandonada a una lluita desigual, aïllada en mig de la Plana, sumida en una catàstrofe d'empobriment, ruïna d'edificis i de minva d'habitants, delmats encara per les pestes, de la qual tardà molt a refer-se. Tot s'esmerçà en consolidar les fortificacions i en construir en 1463 la torre Nova que hi hagué davant de les Davallades en el punt que aleshores es deia el Puig de les Guardioles, on des del 1447 es trobaren erigides les forques per a l'execució dels condemnats a mort: lloc que avui correspon a l'encreuament del carrer de Verdaguier amb la rambla.

El cens de 1528, ja de bon troç superat aquell període calamitos, senyala sols l'existència de 555 edificis que representarien uns 2.775 habitants. Fa veure prou la minva soferta, tot i que ja aleshores les activitats havien estat represes, com ho indica l'aparició dels edificis públics necessaris a l'administració com el Pallol, la Fleca, la Botiga del Blat, els Forns, construccions més modestes que la Llotja del gra i la Casa del Consell, fetes amb certa monumentalitat en 1495 a la plaça Nova.

No és fins al segle XVI que es troben indicis de veritable increment, marcat per l'aparició de l'església de Sant Just, acabada en 1538, en el carrer anomenat aleshores d'en Bruguera; per la fundació de la Universitat Literària amb edifici que es construí en 1571 al sòl davall del carrer de l'Escola, i singularment pels edificis particulars, dels quals es conserven alguns bons tipus amb finestrals motllurats sobre mènsules decorades amb busts humans que es refugien en les darreres flamigeracions del gòtic.

La importància dels mercats i de les fires i l'increment del comerç donaven més fesomia al Mercadal amb l'establiment de botigues i amb l'aprofitament de l'interior per a fixar-hi els llocs habituals de venda, sobretot de carns, volateria, draperia, sabateria, mitjançant construccions d'obra, algunes d'elles dotades de subterrani, que en 1620 es manà aterrar pels greus inconvenients que comportaven. Cal senyalar també l'aparició de la plaça de Don Miquel de Clariana en 1609, mitjançant l'enderroc d'una illa de cases situada entre els carrers de Dues Soles i Cardona. També s'amplià la plaça Vella amb la supressió de les antigues carniceries del domini de Montcada i la refusió en una sola de les places de la Codina i de Montcada que aquelles dividien a l'altura de l'entrada de l'actual carrer de Vergós.

Esdevenia entretant més intensa la població dels ravals que es relligaven amb nous edificis entre els caps dels carrers de Gurb, Manlleu i Santa Eulàlia, donant lloc a una primera formació de la línia de la rambla, bon troç enllà de davant la muralla, indret especialment designat des d'aleshores a l'emplaçament de construccions conventuals. Ja els Carmelites Calçats, establerts de primer a l'Esperança en 1406, edificaren dotze anys més tard l'església i el convent a mig carrer de Gurb. En 1524 la ciutat havia erigit una capella a l'Angel Custodi que en 1608 fou lliurada als Caputxins. El monestir de Santa Clara es començava en 1590 al cap del carrer de Manlleu per allotjar la comunitat de monges Dominiques que

vingueren a substituir les Clarisses, estingudes en el monestir que des de principis del segle XV tingueren en el lloc encara nomenat Santa Clara Vella.

Fora el Portal de Santa Eulàlia, es començava en 1637 l'actual convent de Santa Teresa, amb monges vingudes de Saragossa; i al mateix any s'establien els frares Trinitaris en la capella de Santa Marguerida on també s'havia extingit feia temps el petit monestir de monges. S'edificava així mateix entorn d'un ampli claustre l'edifici destinat a Seminari que després, en funció de caserna, perdurà fins fa pocs anys substituït per l'edifici actual de Correus. Un segle abans l'Hospital sofrí una profunda renovació amb una barreja gòtica renacentista de la qual es conserva l'airoso façana i la cambrada dels homes junt amb els locals de l'antiga capella.

L'empenta constructiva que es nota a principis d'aquest segle XVIII, culmina encara amb la reconstrucció gairebé total del convent de Mercedaris i transformació de l'interior de l'església; amb les activitats encaminades a edificar una nova Catedral, de la qual sols es construí la paret i capelles del cantó del cloquer, junt amb la rica capella de Sant Bernat començada en 1633; amb l'enderroc de la vella església de Sant Sadurn i capella adjacent de la Pietat per a donar major amplitud al temple actual iniciat en 1629; i finalment amb els edificis escolars que els jesuïtes aixecaren al carrer de Sant Just, part d'ells recentment desaparescuts en la seva extensió vers la cantonada amb el carrer de la Riera.

La fortificació de la ciutat

Vic rebé un colp mortal de reculada en la seva expansió urbana quan, en la guerra de Separació, D. Joan d'Àustria resolgué transformar la ciutat en plaça militar inexpugnable que contingués les incursions i atacs dels exèrcits francesos. Calia, per això, que el contingent urbà es reduís al vell recinte amurallat que es protegiria per un altre cordó de fortificacions dotat de sis baluards de defensa. El pla exigia l'enderroc dels edificis dels ravals que s'esqueien fora d'aquest cordó, que era tant com dir tota la part forana de la ciutat; cosa que aixecà les més vives protestes puix que, segons relacions de l'època, la ciutat assolía uns 946 edificis, dels quals 461 eren a l'interior de les muralles i la resta, 485, als ravals.

Els enderrocs començaren en 1655, desapareixent aleshores la capella romànica de Santa Eulàlia amb tot el seu barri, i els notables edificis gòtics dels convents i esglésies dels Carmelites al carrer de Gurb i dels primitius Framenors al carrer de Sant Francesc, en l'emplaçament encara dit Horta de Sant Domènec, puix que des de 1570 els dominics hi havien substituït els franciscans, el qual fou volat amb pólvora.

Els enginyers militars traçaren tot seguit la línia de fortificació seguint en gran part una clausura de parets simples que, almenys des dels segles anteriors circuí la part extrema de tots els ravals, anomenada Clausura del Morbo, feta per a tancar la ciutat quan es presentaven sovint les pestes públiques de malalties contagioses. Però tot aquest vast pla, damunt de tantes runes produïdes i deixant sense casa una meitat dels habitants de la ciutat, és a dir, tots els qui la tenien als ravals, es reduí només a la

fortificació del cantó septentrional amb la construcció de tres baluards: el del Carme, sobre l'enderroc del convent, en la cruïlla actual del carrer de Gurb amb el de l'arquebisbe Alemany; el de Santa Clara en la coromina de Santa Clara Vella i el de Santa Teresa immediat a les parets exteriors d'aquest convent que fou respectat. Tots tres s'unien mitjançant una muralla fortificada que devia prolongar-se entorn de la ciutat, però que de fet no es prosseguí, així com també restaren en suspens els altres baluards projectats que eren: el de Sant Bartomeu en el pla d'entrada al carrer de Sant Francesc i rera l'hospital d'aquell nom, el de la Mercè en el lloc que avui ocupa l'ex-convent de Sant Domènec, i el de l'Hospital en les hortes del darrera d'aquest edifici.

El redreçament

L'endemà de la guerra es constata un impuls vigorós de redreçament que torna a refer les llars aterrades en els espais inclosos dintre aquella malaurada línia de defensa militar, sobretot entorn de les rambles, i no cal dir en els ravals, on abunden les cases en la llinda de les quals encara s'anuncia la data d'erecció.

Es a partir d'aquest moment que apareixen les grans construccions conventuals que ajudaran a precisar la formació de les rambles. Es fan de planta nova les esglésies i convents del Carme des de 1661 i de Sant Domènec des de 1662. El de Carmelites Descalços, o de Sant Josep, s'inicia en 1663 al cap d'avall del carrer de Manlleu, substituït actualment pel Col·legi de Sant Miquel. El de monges Carmelites Calçades, dit també de les Davallades pel seu lloc d'emplaçament, fundat en 1683 en el terreny ocupat pels edificis de la Caixa d'Estalvis. El convent dels frares Trinitaris iniciat en 1696 en el mateix lloc que ocuparen abans de la fortificació on hi hagué l'església de l'antic monestir de Santa Marguerida. També es refeu en 1686 la capella de Santa Eulàlia, per més que desplaçada de lloc i substituïda a finals del segle passat per l'església i convent de Carmelites de l'Escorial Seguiren en 1682 les grans ampliacions de l'Hospital, mentre a l'interior de la ciutat es començava en 1671 el Palau Episcopal i en 1679 la Casa de la ciutat amb el conjunt d'edifici que s'allarga fins a la torre que surt al Mercadal, i finalment també s'açabava l'obra de l'església de la Pietat amb la graciosa façana esculpturada.

Paral·lel a l'increment dels edificis públics, era el de les noves construccions particulars que ho invadien tot i que a la llarga exigiren que el Consell es preocupés d'endegar un pla d'urbanització entre els carrers de Manlleu i el nou de Santa Eulàlia; però l'execució no es pogué portar a terme immediat puix que l'impuls sofrí una aturada amb les guerres de fi de segle i de Successió.

L'endemà d'aquesta, en 1716, quan en fer-se el catastro es registra un miler d'edificis, per un nucli de 5.000 habitants, hom es dona compte que des del cens de 1528 la ciutat havia doblat el nombre dels seus edificis, amb tot i que ja els havia assolit gairebé en vigílies de la malestruga fortificació que n'enderrocà la meitat i que s'havien superat en 1708 abans dels

estralls causats per la guerra de Successió quan s'en comptaren 1.145 per un nombre de 5.725 habitants.

Les noves urbanitzacions

Dintre l'aclaparament patriòtic i econòmic que submergí la ciutat després de la capitulació a Felip V, res no pogué impedir la tendència natural a l'increment urbà detingut fins aleshores. Prompte s'inicià el poblament de la zona compresa entre els carrers de Manlleu i l'actual de Santa Joaquina de Vedruna, des del traçat del carrer Nou fins al Passeig, segons pla uniforme i rectilini entorn de la plaça dels Màrtirs que fou sistematitzada en 1734, junt amb els carrers adjacents, fins a obrir el darrer que fou el dels Màrtirs, en 1736, ara canviat per carrer del bisbe Casadevall.

Ensems comença el període de renovació dels edificis particulars que vénen uns a substituir albergs enderrocats o amenaçant ruïna, altres a omplir la ronda de les rambles i singularment a repoblar bona part d'aquells ravals que encara no havien tornat a reprendre com abans de la fortificació. L'antic raval de Santa Eulàlia desaparegué reduït a un carreró que es formà a continuació del convent de Santa Teresa; el del carrer de Sant Francesc es desplaçà a mà esquerra de la direcció del pont de Queralt; també es modificà el començ del carrer de Sant Pere i sobretot el de Sant Joan que s'esvaní en terrenys de l'Hospital, permaneixent immutables els ravals dels carrers de Gurb i de Manlleu. Semblant activitat renovadora que influí a donar a tot el conjunt la fesomia barroca, també repercutí intensament a l'interior urbà, on d'antuvi s'edificaren moltes de les cases senyoriales que s'aprofitaren de la desafecció de la muralla i d'abandonament dels corredors interiors; cosa que comportà l'aparició dels jardins penjats, tan típics encara en diversos indrets, en conjuminació amb una arquitectura, barroca però sòbria, que lentament esborrà l'aspecte medieval de les façanes. En el catastre de 1755 es nota l'augment d'uns 500 edificis realitzats en l'espai d'una quarentena d'anys, que és el millor exponent d'aquesta creixença.

Així mateix són refetes les línies de mur de clausura amb noves extensions que compreguessin tota la part habitada, com a doble defensa sanitària i militar, de manera que a la fi del segle s'aixequen ja als extrems dels ravals les noves portes de la ciutat, mentre desapareixen lentament els portals del recinte interior primitiu i çà i lla les noves construccions s'abocaven a les rambles, perforant la vella muralla, abandonada pràcticament des de 1698, després de tres segles de durada. L'aspecte extern de la ciutat l'han conservat alguns gravats i pintures d'època, encara que d'una manera esquemàtica.

L'interior urbà també prengué altra fesomia amb la presència de tropes permanents que exigien els seus aquarteraments i casernes, de bell antuvi adaptades a qualsevol edifici, com la instal·lada en la de la Universitat extingida en 1717, o construïdes després per aital finalitat com la de cavalleria al carrer de Manlleu i la famosa de la Galera a la rambla de Sant Domènec.

Augmenten encara els edificis religiosos. En 1724 es comença l'església

dels Dolors i gairebé simultaneament la de Sant Felip. En 1728 té lloc la fundació de la Casa de Misericòrdia. Segueixen les esglésies dels Trinitaris i de les Davallades, inaugurades ambdues en 1741; l'església i convent dels Caputxins en 1748; mentre en 1753 s'obrien al culte les noves esglésies de l'Hospital i del convent del Remei que donà lloc a la formació del carrer fins al pont. Més tard proseguia la construcció de l'edifici de la Convalescència a l'Hospital i de la capella de la Tercera oberta en 1771. El primitiu edifici del Seminari, en el carrer dels Estudis davant de l'Hospital, era permutat en 1770 habilitat per caserna, mentre el Seminari passava al carrer de Sant Just ampliant els edificis del col·legi dels jesuïtes expulsats tres anys abans pel decret de supressió de Carles III.

L'efervescència culmina a darreries de segle amb la construcció de la Catedral actual desitjada de tants anys enrera per a substituir el cúmul d'edificis sobreposats a la Seu del segle XI. Començada en 1781 fou consagrada en 1803, després del treball ingent d'enderrocar la vella, fer la nova i traslladar el joliu claustre gòtic uns quants metres més cap a la riera per a donar lloc a un millor emplaçament. Amb els enderrocaments desapareix l'església de la Rodona situada en mig de la plaça, però en canvi permanesqué l'alterós cloquer.

Cal reconèixer que, si no haguessin estat les guerres sovintejades durant el segle XVII fins a principis del següent, l'increment de la població, amb la seva natural expansió urbana, s'hauria desenrotllat amb més empenya durant aquell segle; per això, així que es pogué en el segle XVIII, esclatà amb tota la seva magnitud amb una puixança que sols pogueren aturar les trabes revolucionàries del segle XIX. A la vetlla de la guerra de la Independència la ciutat havia adquirit una posició econòmicament forta i amb una prosperitat que mai no havia conegut, essent la més poblada de Catalunya després de Barcelona. Els factors que contribuïren a aquesta puja, ultra el paulatí establiment a la ciutat de famílies adinerades provinents de masos i senyories de la Plana i de les comarques veïnes, foren la manca de motius profunds de discòrdies i antagonismes que constituïren el seu rosec durant els períodes mitgevals, i sobretot el millor endegament del treball amb la prosperitat dels oficis agremiats. En una certa visió del futur com preveient l'adveniment de l'època industrial, s'intentà la canalització del Ter, presa a Sant Quirse de Besora, que havia d'irrigar el ponent i el migdia de la Plana per a desembocar al Gurri, projecte que no va ésser aconseguit degut als interessos dels molins que hi feren oposició i que obligà més tard a fixar les indústries en el mateix curs del riu Ter en benefici dels pobles del nord de la Plana.

Es natural que amb la creixença de la ciutat es fes cada dia més aguda la manca d'aigües. Era la preocupació obsessionant puix no bastaven les de Caulelles ni les dels pous de servei públic sovint infectades. Ja en 1628 s'havien fet passos en ferm per a conduir les aigües de Monellots i també del Clarà, però se'n desistí pel cost que representava. En 1758 s'anava a canalitzar l'aigua de les fonts de Sant Julià, abandonades per les mateixes raons. Des del 1763 es parlà de conduir les de Bellpuig, preses amb més entusiasme, i decididament en 1771 en què començaren els treballs, abandonats alguns anys després sense que vingués més aigua. Mo-

mentàniament es resolgué la crisi estenent la poca aigua que hi havia a tres noves fonts conduïdes al carrer de la Ramada, a la plaça dels Màrtirs i a Santa Clara, mentre es suprimia la font monumental del Mercadal que era traslladada al racó del Pallol al cap del carrer de la Riera. A aquesta trista millora seguí en 1793 la instal·lació de la llum pública amb farols d'oli, en nombre d'uns 252, repartits pels carrers a cada duescentes passes.

La continuïtat

Així arribà Vic a l'època de les guerres franceses, singularment de l'ocupació Napoleònica, de la qual la nostra Plana en fou teatre ressonant amb la famosa batalla del 20 de febrer de 1810, després de la qual les tropes franceses vencedores entraren a la ciutat, donant lloc a un gravat commemoratiu i a que el nom de VIQUE es trobi escrit a l'Arc de l'Estrella de París.

Passada la turbonada, desseguida els esdeveniments polítics es succeïren en un balanceig inestable de situacions anòmales que gairebé omplen tota la primera meitat de la passada centúria. A cada nou trasbals, noves sacsejades depauperaven la ciutat: eren expulsats els religiosos en 1835 restant abandonats els grans casals conventuals, la vida social dequeïa per les lluites civils i prompte s'acusava un ràpid descens en el nombre d'habitants. Els 10.807 de l'any 1820 devallaven a 8.897 en 1824, després del trieni constitucional, i a 6.370 en l'any 1841.

L'atonía de l'expansió urbana es reduí a una lenta senyal de vitalitat que es demostra sols en els milloraments encaminats a suprimir en absolut la vella muralla i a cercar noves comunicacions de la zona interior amb les rambles. Ja a principis de segle s'havia obert el carrer de Sant Vicenç, al qual seguí, en 1814, el de Santa Maria i el dels Angels en 1821. En 1835 s'obria el carrer de la Gelada, en 1839 el d'Isabel que perforava per primer cop el Mercadal en direcció a les Davallades, i en 1845 es formava la plaça del Peix enderrocant edificis que ocupaven el seu interior i que dividien l'antiga plaça del Pes de la plaça de la Rosa.

Amb la construcció de l'actual cementiri en 1834, desapareix el vell fossar que s'estenia pel davant i pel costat de la Catedral, i s'obren les perspectives d'urbanització de l'àrea de terreny compresa entre els carrers de Gurb i de Manlleu, gran part ocupada per l'horta d'en Xandri, segons un pla traçat en 1846, que dona origen als carrers del Nord i Pla de Balenyà, formats posteriorment.

Una altra gran millora la constitueix la urbanització definitiva del Prat de la Riera, feta en 1806, al cap del qual s'escaigué passar la nova carretera de Barcelona amb el pont actual construït en 1845; fet que comportà l'alçament del terreny, junt amb l'esplanació del Passeig de la Diputació i de la plaça dedicada a Balmes, en mig de la qual s'emplaçà el nou portal del Vi Gros, enderrocant en 1868. El pas de la carretera rambles amunt, obligà a una certa urbanització d'aquestes que s'estengué fins al passeig de Santa Clara. De bell antuvi s'havia pensat de destinar el terreny a edificacions, però prevalgué el criteri de deixar el solar com a passeig, segons un pla aprovat en 1853, obligant només que les cases que s'edifiquessin a

la part alta no tinguessin més d'un pis amb terrat al damunt, tal com s'ha conservat en moltes.

En 1820 havia arribat definitivament l'aigua de Bellpuig, en la conducció de la qual es treballà intensament els anys anteriors. Vingué aleshores la dèria de les fonts monumentals. Els constitucionalistes del 1821 alçaren al mig del Mercadal el monument de la *Ninya* que no tingué temps de rajar aigua puix que era derrocat pels reialistes del 1823. Es projectaren fonts amb estàtues pel Prat de la Riera i pel Passeig que no s'arribaren pas a executar; sols es conduí l'aigua a fonts públiques erigides als extrems de la ciutat.

Les guerres civils dugueren altra vegada a fortificar la línia externa de muralla més enllà dels ravals, que va desapareixent en nostres dies, calcada en gran part en el mur de defensa sanitària i en els que es construïren per a la fortificació del segle XVIII. Es comença activament en 1836 després d'enderrocar cap a una cinquantena d'edificis, la majoria del carrer de Santa Teresa i dels afores dels caps dels ravals. Aleshores desaparegué l'església i hospital de Sant Bartomeu, al cap del carrer de Sant Francesc, que fou substituïda per la del Roser, inaugurada en 1850 a mig carrer.

A mitjans del segle passat, Vic resta una ciutat estacionària i encallada que es ressent de manca d'activitats i d'empreses de creixença, que lluita només per a mantenir els tràfecs comercial i agrícola, en mig de les agònies de les indústries de pellaires i teixidors que tanta prosperitat li donaren. El poblament oscilla amb molts alts i baixos des de la puja assolerta en 1854 amb 10.838 habitants que torna a decaure en 1874 a 8.193 i s'enfila de nou a darreries de segle. Es nota l'absorció de mà d'obra cap als pobles de la comarca en la puja del moviment industrial de les riberes del Ter.

Pocs són els edificis que es renoven després de les èpoques crítiques i menys els que es construeixen de bell nou. Per això tampoc es nota cap pla notable de noves urbanitzacions si no és l'intent de perllongar el carrer de Sant Sebastià per les hortes de Sant Josep cap al carrer de Manlleu que no s'ha aconseguit fins a nostres dies; la prolongació del carrer de Sant Just travessant el Calinou fins a la rambla i l'obertura del carrer del Progrés, esdevingudes en 1868, any d'esventraments i demolicions dels portals forans de la ciutat i fins de les torres de l'interior, que, en canvi deixava el Teatre Principal davant de Sant Domènec, destruït per un incendi en 1918, i un clos de braus que durà pocs anys al Passeig de la Diputació.

Mentre es destinaven a altres usos els ex-convents de la ciutat, les noves fundacions religioses, establertes amb empena pròdiga, prosperaven ràpidament. Les Carmelites de la Caritat, fundades en 1826 i establertes a la capella de Santa Eulàlia, construïren l'Escorial a fi de segle; els Claretians, fundats en 1848, s'establien a l'ex-convent de la Mercè; les monges Filipenses, fundades en 1850, edificaven més tard el convent dels Saïts; les Sagramentàries, establertes en 1856, alçaven casa pròpia pocs anys després; les Dominiques, fundades pel P. Coll en 1857, construïren el seu convent al carrer del Nord vint anys després; així també prosperaren les Beates, i més tard les Josefines i les Servas del S. Cor, fundades en 1892.

Passada la segona guerra civil, es desplega una reacció d'iniciativa particular que renova, poc a poc, una infinitat d'edificis amb tendència a dotar-los de diversos pisos, segons un tipus estandarditzat, pobre de mitjans i de gust, que perdura fins ben enllà de nostres dies. És l'època de la instal·lació de la il·luminació pública a gas que s'inaugura en 1872; de l'arribada del ferrocarril en 1875, amb pànic del petit comerç que hi preveu la ruïna dels mercats que els eren el principal sosteniment; la inauguració de la carretera de Vic a Sant Hilari en 1877; la portada d'aigües de Monellots en 1879, a la qual, anys més tard seguí la conducció d'aigües de la Frontera; i finalment la instal·lació del fluid elèctric en 1897.

Les grans obres de millores i trasmudances s'emprenen, des d'aquest segle, amb un ritme continu que supera el del passat tant en intensitat com en extensió. Iniciat amb una cura especial de la pavimentació i embelliment de les vies públiques, sanejaments de conduccions de desaigües, milloraments de façanes i alçaments i renovacions d'edificis, culmina amb la urbanització de la part de ponent de la ciutat fins a la línia del ferrocarril. De temps que havia estat esperada aquesta expansió urbana vers l'indret de la sortida del tràfec, la qual havia motivat, molts anys abans, diversos planejaments. La construcció del Casal de Comella arrenca la primera visualitat cap a la rambla que és traspassada per a donar lloc a l'artèria formada pel carrer de Verdager, inaugurat amb l'estació nova en 1910, que enllaça amb els carrers de Morgades i de Gallissà i s'entronca amb el de l'arquebisbe Alemany que, en 1924, travessa el carrer de Gurb. El cantó de llevant millora notablement en enderrocar-se el vell carrer de Santa Teresa, en 1915, que és substituït pel del bisbe Torras. Els traçats de les noves carreteres obren camí a les extensions dedicades a edificació contribuint a què es dilati la perifèria de la ciutat fins a allargar-se pels vells camins de circumvallació i ultrapassar-los amb densitat de població.

L'increment evolutiu dels nostres dies que ha pres una intensitat no prevista, a to amb l'augment demogràfic, ja no és un tema de l'historiador sinó dels qui en fan la història; comissions d'urbanisme, ajuntament, empreses, entitats i particulars, amb els problemes que comporta en tants d'ordres de coses en relació amb el benestar públic davant de l'ennuegament del tràfec i del bon sentit estètic de la ciutat en les compensacions necessàries exigides en els espais vitals de jardins i parcs i zones verdes.

La ciutat que té adquirida una fesomia característica, i que cal respectar dintre el seu recinte històric, s'ha desenrotllat enfora del moviment concèntric de les rambles, amb tendència a omplir els terrenys estesos entre els tentacles dels primitius ravals i a les vores de les carreteres de temps més ençà que es desprenen com a radials del nucli central. El relligament perfecte de l'urbanisme en aquestes zones intermitges està imposant una segona circumvallació concèntrica que ja prefigura la ciutat del demà, sempre mesurada, continguda en sí mateixa i arrecerada a la pròpia expressió de l'evolució natural.

E. Junyent